

Інститут аграрної економіки
Українська академія аграрних наук

На правах рукопису

Гайдар Ніна Петрівна

**Матеріальне стимулювання працівників
сільськогосподарських підприємств**

*Спеціальність 08.09.03 — Праця, заробітна плата
і рівень життя*

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ — 1996

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті аграрної економіки Української академії аграрних наук.

Науковий керівник - доктор економічних наук
Поліщук Микола Петрович.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук
Ходаківський Євген Іванович.

кандидат економічних наук
Зіновчук Віталій Володимирович.

Провідна організація - Національний аграрний університет.

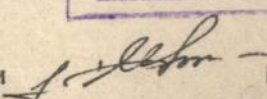
Захист відбудеться 21 лютого 1996 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.01.58.02 в Інституті аграрної економіки УААН за адресою: 252022, Київ-22, МСП, вул. Героїв Оборони, 10.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту.

Автореферат розісланий січня 1996 року.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

МАЛІК М. І.

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00779325 (X)

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідження проблеми. Здійснення економічної реформи в Україні потребує формування власної економічної політики на основі демократії, свободи підприємництва і відкритості для інтеграції у світове економічне співтовариство.

Перебудова економічних відносин повинна сприяти посиленню спонукальних мотивів і стимулів ефективної трудової діяльності. Для цього необхідно, щоб соціально-економічна система із командно-адміністративною моделлю трудових відносин була замінена на дієвий мотиваційний механізм високопродуктивної і високоякісної праці в суспільному виробництві.

Тривалий час в нашій країні існувала централізована система регулювання всіх питань оплати праці. Така практика регулювання оплати праці негативно впливала на виробничу і фінансову діяльність підприємств, формувала зрівняльні підходи до розподілу, породжувала байдуже ставлення у людей до результатів своєї праці.

Сьогодні в сільському господарстві нашої країни найнижчий рівень оплати праці, порівнюючи з іншими галузями народного господарства. В цих умовах актуальність розробки теоретичних і методичних основ стимулювання праці в сільському господарстві постійно зростає. Проблема розподільних відносин набуває особливого значення і потребує наукового та практичного обґрунтування. Виникла необхідність практичного вивчення сучасного рівня оплати праці в сільському господарстві та визначення шляхів його підвищення, розвитку і можливих варіантів вдосконалення матеріального стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств.

Певний внесок у науковий потенціал, нагромаджений при розв'язанні завдань удосконалення оплати праці і матеріального стимулювання, внесли: Бугуцький О.А., Вдовиченко М.Х., Вітковський М.П., Дієсперов В.С., Зіновчук В.В., Ліневич А.В., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Нижній М.І., Поліщук М.П., Саблук П.Т., Степаненко І.Х., Ходаківський Е.І., Шпичак О.М., Юрчишин В.В. та інші вчені.

В публікаціях вчених-економістів України, інших країн, які входили до СРСР, широко розглядалися питання, пов'язані з

тарифікацією сільськогосподарських робіт і вдосконаленням тарифної системи, вивчалися питання продуктивності праці і її ефективності в умовах АПК. Вченими проаналізовано питання формування фонду оплати праці і його регулювання, організацію оплати праці і преміювання окремих категорій працівників при різних формах господарювання. В працях вчених показаний напрямок розвитку бригадного, сімейного і індивідуального підрядів, висвітлювалися питання орендних відносин, розкрито резерви підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Проте у даній проблемі є ще багато невирішених питань теоретичного, методологічного і практичного характеру, тому що перераховані автори досліджували, як правило, питання матеріального стимулювання праці в умовах дії командно-адміністративної системи. Це в комплексі й зумовило вибір теми і напрям дисертаційного дослідження.

Мета та основні завдання наукового дослідження. Основною метою дисертації є узагальнення і вирішення теоретичних, методичних і практичних проблем вдосконалення розподільних відносин в сільському господарстві та розробка пропозицій по підвищенню ефективності матеріального стимулювання, направлених на максимальне використання створеного потенціалу.

Багатогранність цих проблем визначила необхідність розв'язання таких завдань: узагальнення теоретичних і методичних підходів до удосконалення оплати праці працівників сільськогосподарських підприємств в умовах переходу до ринкових відносин; економічне обґрунтування оплати праці як основного мотиву підвищення її продуктивності; обґрунтування принципів формування та регулювання фонду оплати праці в сільськогосподарських підприємствах; розробка пропозицій по організації оплати праці залежно від ефективності господарювання з врахуванням і використанням прибутку; економічне обґрунтування принципів і розробка пропозицій щодо участі працівників у розподілі прибутків; визначення шляхів підвищення рівня оплати праці в основних галузях сільськогосподарського виробництва.

Предмет та об'єкти дослідження. Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні та практичні аспекти формування і розвитку систем оплати праці і матеріального стимулю-

вання в сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження взяті колективні сільськогосподарські підприємства і держгоспи Полтавської області - основні виробники сільськогосподарської продукції. Для порівняння загальних закономірностей і тенденцій розвитку матеріального стимулювання праці трудівників сільського господарства використовувалися дані по Харківській і Сумській областях, а також по Україні в цілому. Поглиблений аналіз факторів, виявлення резервів і шляхів удосконалення матеріального стимулювання проводилися на матеріалах масової звітної-статистичної інформації 77 господарств Диканьського, Карлівського, Хорольського, Оржицького і Полтавського районів Полтавської та 52 господарствах Харківського, Нововодолазького і Валківського районів Харківської області.

Для аналізу рівнів оплати праці працівників сільськогосподарського виробництва порівняно з працівниками таких же спеціальностей в інших галузях народного господарства використовувалися матеріали окремих заводів міста Полтави та області.

Монографічні дослідження проводилися в колективних сільськогосподарських підприємствах "Тростянець", ім. Петровського, "Україна", ім. Шевченка Полтавського та ім. Енгельса Карлівського районів Полтавської області.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі акти України з питань розвитку аграрного сектора економіки, матеріали наукових конференцій, семінарів, річні звіти і плани соціального розвитку сільськогосподарських підприємств, положення про оплату праці, госпрозрахункові завдання виробничих підрозділів, статистичні дані, анкетні обстеження, дані синтетичного і аналітичного обліку, облікові листи тракториста-машиніста. Широко використані публікації статистичних і наукових установ, праці вітчизняних і зарубіжних вчених та спеціалістів стосовно оплати праці і матеріального стимулювання в сільськогосподарському виробництві та інших галузях народного господарства.

Методологія та методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем ринкової економіки та аграрної політики, дії механізму розподілу в умовах переходу до ринкових відносин, Закони України, Постанови Кабі-

нету міністрів України, Укази Президента України та інші нормативні акти з питань розвитку сільського господарства.

Обробка інформації здійснювалась на основі економічного аналізу, системного підходу, обґрунтування досягнень науки і передової практики.

В процесі обробки матеріалів використовувалися спеціальні методи економічних досліджень: порівняння, аналіз і синтез, побудова рядів динаміки із застосуванням аналітичних прийомів, метод статистичних групувань і аналітичного прогнозування, кореляційно-регресійний і абстрактно-логічний методи.

Окремі розрахунки проводилися на персональному комп'ютері РС/АТ-386 та інших ЕОМ.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та в комплексній розробці основних напрямів вдосконалення матеріального стимулювання в сільськогосподарському виробництві в ринкових умовах.

В процесі дослідження одержані такі результати: розкрита суть та значення розподільних відносин в ринкових умовах; сформовані нові підходи до організації оплати праці в умовах ринку; обґрунтовані принципи формування фонду оплати праці, найбільш тісно пов'язані з ефективністю господарювання; запропонований варіант оплати праці від валового доходу, в основу якого покладена залежність матеріального стимулювання колективу від ефективності господарювання з використанням такого узагальнюючого показника як прибуток; виявлені резерви і обґрунтовані підходи до участі працівників у розподілі доходів з врахуванням мотиваційного механізму підвищення трудової активності працівників; розроблені пропозиції щодо підвищення рівня оплати праці в сільськогосподарському виробництві.

На захист вносяться основні положення, одержані особисто дисертантом:

- варіант оплати праці від валового доходу, в основу якого покладена залежність матеріального стимулювання колективу від величини прибутку;

- обґрунтовані підходи до участі працівників у розподілі доходів з врахуванням ефективності господарювання;

- пропозиції по підвищенню рівня оплати праці в сільськогосподарському виробництві.

Практичне значення дослідження. Практичне значення роботи полягає у розробці механізму впровадження пропозицій щодо принципу формування фонду оплати праці в сучасних умовах, запропоновано варіант підвищення оплати праці в сільськогосподарському виробництві; удосконалюється дієвість матеріального стимулювання аграрної праці залежно від ефективності господарювання.

Апробація та публікація результатів досліджень. Основні теоретичні узагальнення і практичні положення по вдосконаленню матеріального стимулювання у сільськогосподарських підприємствах висвітлені автором на конференціях: молодих вчених "Шляхи вдосконалення економічного механізму господарювання", м.Полтава, 1993 р.; науковій конференції професорсько-викладацького складу "Посилення ролі молодих вчених і спеціалістів у вдосконаленні цінового механізму і фінансово-кредитних відносин в ринкових умовах", м.Полтава, 1994 р.; науково-практичній конференції головних економістів районних управлінь сільського господарства, м.Полтава, 1995 р.

Автором розроблені рекомендації по оплаті праці для господарств Полтавського району з урахуванням конкретних природно-економічних умов господарювання, які впливають із змісту дисертаційної роботи і знайшли практичне застосування в колективних сільськогосподарських підприємствах Полтавського району.

Дисертант протягом своєї трудової діяльності брала активну участь у впровадженні в господарствах Полтавського району Полтавської області системи оплати праці залежно від валового доходу і розробці пропозицій по паванню майна господарств.

Пропозиції по оплаті праці залежно від ефективності господарювання з використанням такого узагальнюючого показника як прибуток розроблені на основі результатів досліджень, експериментально обґрунтованих в дослідному господарстві НВО "Еліта" Полтавського району Полтавської області, апробовані на районній конференції керівників і головних спеціалістів господарств Полтавського району і отримали позитивну оцінку.

Автором розроблені методичні рекомендації по виконанню практичних завдань для студентів економічного факультету, де висвітлені питання дисертаційної роботи і які використовуються в даний час в навчальному процесі.

Дисертант брала участь у підготовці відділом соціальної

політики та праці Інституту аграрної економіки УААН доповідної записки "Матеріальні інтереси у фермерських господарствах", поданої в жовтні 1995 року в Кабінет міністрів України.

Основні положення і результати дослідження знайшли відображення в семи роботах загальним обсягом 11,5 авторських друкованих аркушів.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Визначене коло завдань та логіка їх науково-теоретичної та практичної розробки, зміст наукової проблеми, яка вирішується, визначена структура та послідовність дисертаційного дослідження:

Вступ

Розділ I. Теоретичні основи організації оплати праці.

1.1. Історико-теоретичний аспект формування розподільних відносин. 1.2. Тарифікація сільськогосподарської праці. 1.3. Розвиток форми і систем оплати праці в сільськогосподарському виробництві.

Розділ II. Аналіз рівня оплати праці в сільському господарстві. 2.1. Основні принципи формування фонду оплати праці. 2.2. Оплата праці як основний мотив підвищення її продуктивності. 2.3. Рівень оплати праці і матеріальне стимулювання в основних галузях сільськогосподарського виробництва.

Розділ III. Основні напрямки вдосконалення матеріальних стимулів до праці. 3.1. Організація оплати праці з врахуванням кінцевих результатів. 3.2. Основні принципи і порядок участі працівників у розподілі доходів.

Висновки та пропозиції.

Список використаної літератури.

Додатки.

Робота викладена на 148 сторінках машинописного тексту, має 42 таблиці, в яких поряд з іншим матеріалом включені результати кореляційно-регресійного аналізу на персональному комп'ютері РС/АТ-386, 3 малюнки, список використаної літератури включає 136 найменувань, додатки містять 7 таблиць, 2 схеми і 1 малюнок.

II. ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ, ПОЛОЖЕННЯ, РЕЗУЛЬТАТИ І ПРОПОЗИЦІЇ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В нашій країні в організації оплати праці існує три ос-

новних етапи: розробка, функціонування і регулювання. На першому етапі розробляються тарифні умови, при яких встановлюється рівень першого розряду чи посадового окладу, визначається кількість розрядів і обґрунтовуються міжрозрядні коефіцієнти. На другому етапі проводиться конструювання форм і систем оплати праці, ув'язка тарифної і надтарифної частини заробітної плати, її територіальна і галузева диференціація. Етап регулювання передбачає контроль і дотримання намічених пропорцій у системі заробітної плати, її систематизація при зміні економічних, соціальних і виробничих умов.

Відносини між найманими працівниками чи їх організаціями і роботодавцями регулюються шляхом колективних переговорів і укладання договорів. Важлива роль у вирішенні питань трудових відносин має бути відведена державі. Однак, держава повинна регулювати лише мінімальний рівень заробітної плати, дотримання умов праці, правил техніки безпеки, тривалість робочого часу.

Для правильної організації оплати праці в сільськогосподарському виробництві недостатня тільки кількісна оцінка праці, яка здійснюється встановленням норми часу і норми обслуговування. Щоб правильно оцінити різні види конкретної праці і визначити рівень її оплати, необхідна тарифна система.

У сільськогосподарському виробництві на відміну від промислового, в основному, проводиться тарифікація не працівників, а робіт. Їх загальна кількість - близько 4 тисяч. Для якісної оцінки праці використовується два методи: сумарний і аналітичний. В дисертаційній роботі показано, що вони мають принципи відмінності залежно від своїх характеристик.

Процес розвитку форм і систем оплати праці в сільськогосподарському виробництві відбувався в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності матеріальних інтересів працівників з багатьма факторами виробництва. Разом з тим цей процес показує, що всі системи заробітної плати є логічним продовженням і дальшим розвитком почасової і відрядної форм.

Застосування в сільськогосподарських підприємствах акордно-преміальної системи оплати праці порівняно з іншими системами посилило зв'язок заробітку працівників з кінцевими результатами господарювання. Ця система проявила себе як досить потужний стимул для нарощування виробництва сільськогоспо-

дарської продукції. Проте такий порядок оплати праці не враховував те, якою ціною досягається це збільшення, внаслідок чого витрати на виробництво зростали, собівартість продукції підвищувалась, а ефективність господарювання нерідко навіть знижувалася.

В нових умовах господарювання стає недоцільним збільшувати виробництво валової продукції будь-якою ціною. Необхідно матеріально зацікавити працівників сільськогосподарського виробництва не тільки у збільшенні, а й у здешевленні виробництва продукції. Досягти цього можна в тому випадку, якщо система оплати праці буде побудована з врахуванням такого показника, при визначенні якого береться до уваги кількість виробленої продукції, її якість, а також розмір матеріальних витрат на її виробництво. Таким синтетичним показником є сума одержаного валового доходу, який є єдиним джерелом формування фондів нагромадження і споживання.

В дисертаційній роботі на основі критичного аналізу показано застосування оплати праці від валового доходу в господарствах Полтавської області, дане обґрунтування її як найбільш прогресивної системи матеріального стимулювання праці в сучасних умовах.

Найбільш достовірним у дослідженні показаний взаємозв'язок прибутковості, доходності та оплати праці в господарствах досліджуваних районів Полтавської області, де застосовується в основному оплата праці від валового доходу. В тих господарствах, де рівень рентабельності вищий, закономірно вищий валовий і чистий доход, що зумовлюється найбільшим розміром заробітку працівників у розрахунку на 1 люд.-день і на середньорічного працівника. Такий же аналіз нами проведений у господарствах Харківської області, де в основному діє акордно-преміальна система оплати праці.

У господарствах Харківської області закономірності у визначенні рівнів оплати праці залежно від ефективності виробництва не спостерігається, тобто існує розрив між стимулюванням за кількість виробленої продукції і витратами на її виробництво.

Нами було проведено також дослідження дії оплати праці за принципом купівлі-продажу продукції і матеріальних ресурсів, основним елементом якої виступають внутрішньогосподарські роз-

рахункові ціни.

Однак, як показали дослідження, варіант оплати праці за внутрішньогосподарськими розрахунковими цінами в господарствах Полтавської області носив тимчасовий характер. Пояснюється це тим, що в розрахунковій ціні уже наперед фіксується собівартість продукції як за оплатою, так і за витратами матеріальних ресурсів, що не дозволяє господарству підвищувати ефективність виробництва завдяки економному витрачання грошово-матеріальних витрат. Наведені матеріали таблиці 1 свідчать про ефективність застосування оплати праці від валового доходу порівнюючи з іншими системами оплати праці.

1. Показники економічної ефективності господарювання колективних сільськогосподарських підприємств з різними системами оплати праці

Показники	Область			Полтавська в % до	
	Полтавська	Харківська	Сумська		
	Системи оплати праці			Харківської	Сумської
	від валового доходу	акордно-преміальна та інші системи			
Одержано в розрахунку на 100 га однорідної землі, тис.крб.:					
валового доходу					
1986-1990рр.	99,4	65,6	71,6	151,5	138,8
1991-1994рр.	1690	1195	1337	141,4	126,4
в т.ч. 1994р.	532224	402502	456996	132,5	116,5
чистого доходу					
1986-1990рр.	29,6	19,6	13,0	151,0	227,7
1991-1994рр.	868	646	720	134,4	120,6
в т.ч. 1994р.	288131	232766	286228	123,8	100,7
Оплата праці 1 люд. - дня, крб.					
1986-1990рр.	7,23	6,81	6,49	106,2	111,4
1991-1994рр.	12681	12127	11148	104,6	113,8
в т.ч. 1994р.	49540	49087	42543	101,0	116,4

Як видно із таблиці 1, ефективність господарювання значно вища в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області. Правда, в останні роки і в господарствах Сумської і Харківської областей теж результати господарювання ставляться в залежність від ефективності праці, що пояснюється вимогами, в першу чергу, входження сільського господарства, як і в ціло-

му народного господарства України, в ринкові відносини.

В дисертаційній роботі досліджуються принципи формування заробітної плати. Показано, що як в сільськогосподарських підприємствах, так і в підприємствах інших галузей вони базуються на фондоутворюючих показниках, які не завжди залежать від ефективності господарювання. Це змушує державні органи вводити певні обмеження, що часто гальмують виробничий процес. Тому фонд заробітної плати повинен формуватися не в залежності від досягнутого рівня за попередній період, а на нормативному рівні, в якому могли б бути враховані можливості виробництва з наявними потужностями і виробничими ресурсами. Фондоутворюючим показником повинен стати такий, що найповніше відображає ефективність виробництва. Ним може бути валовий дохід. Його використання у формуванні фонду заробітної плати забезпечить матеріальну заінтересованість трудових колективів у збільшенні виробництва продукції і економії матеріальних ресурсів.

На основі проведених досліджень виявлено, що з усіх мотиваційних факторів найбільш істотним є матеріальний фактор, який відіграє найважливішу роль в життєдіяльності людини. В дисертації показано, що людина буде реальним господарем у суспільному житті, коли вона одержуватиме задоволення від своєї праці. Мова йде про створення і функціонування ефективного механізму мотивації високопродуктивної праці в суспільному виробництві.

В дисертаційній роботі досліджено взаємозалежність продуктивності праці та її оплати.

Дослідженнями встановлено, що в умовах реформування ринкових відносин завдання полягає не просто в узгодженні темпів зростання оплати праці і її продуктивності, а в забезпеченні її залежності від ефективності праці. В якості такого показника може виступати розмір фактично виробленого валового доходу на одного середньорічного працівника.

Слід відзначити, що рівень продуктивності праці впливає на розмір валової продукції та її структуру. Відповідно до збільшення продуктивності праці змінюється і структура валової продукції - в її вартості питома вага матеріальних витрат зменшується. Як показали наші дослідження, у складових частинах валового доходу також відбувається позитивні структурні

зміни, а саме: із зростанням продуктивності праці в ньому збільшується питома вага чистого доходу і знижується частка фонду оплати праці, а сам рівень заробітку зростає.

Враховуючи, що оплата праці від валового доходу позитивно впливає на виробничі і економічні показники роботи господарств, її широке впровадження сприятиме успішному виконанню завдань, поставлених перед працівниками сільського господарства. Крім того, в процесі досліджень розроблений і експериментально перевірений на практиці варіант оплати праці від валового доходу з певними відмінностями від загальноприйнятої методики. Він характерний тим, що для встановлення нормативу оплати праці як узагальнюючий показник використовується не валовий дохід, а прибуток, що найбільш суттєво підтверджує ефективність використання оплати праці від валового доходу.

Даний варіант оплати праці апробовано в дослідному господарстві НВО "Еліта" Полтавського району на фермі по вирощуванню племінного молодняка свиней. Принцип розрахунку оплати праці наведено в дисертаційній роботі. Як зв'язуюча ланка між виробництвом і споживанням, даний варіант оплати праці позитивно вплинув на ефективність виробництва. Для порівняння і економічної оцінки цього варіанту розглянемо показники господарювання ферми НВО "Еліта" і аналогічної свиноферми КСП ім.Петровського Полтавського району (табл.2).

2. Порівняльна характеристика економічної ефективності виробництва свинини в господарствах Полтавського району Полтавської області

Показники	1991-1992 рр.		1994 р.	
	дослідне г-во НВО "Еліта"	колгосп ім.Петровського	дослідне г-во НВО "Еліта"	КСП ім.Петровського
Витрачено кормів на 1ц свинини, ц к.од.	8.1	9.5	10.3	19.1
Собівартість 1ц свинини, крб.	2098	2826	1207600	2480300
Рентабельність, %	287,1	108,2	103,0	7,9
Питома вага заробітної плати в собівартості продукції, %	46,0	38,9	27,9	17,2
Оплата 1люд.-год., крб.	56.65	42,20	10737,0	8276,0

Із даних таблиці 2 видно, що чинні успішніший взаємозв'язок

між результатами праці і винагородою за неї, тим активніше впливають матеріальні стимули на кінцеві результати господарської діяльності. Запропонована система оплати праці змушує як рядових працівників, так і керівників, спеціалістів виробничих підрозділів і господарства в цілому добиватися високопродуктивної праці і ефективності виробництва. Основна мета проведеного дослідження полягає у визначенні шляхів дальшого впровадження оплати праці від ефективності господарювання в господарствах Полтавського району.

Дослідженням встановлено, що виплати з фонду матеріального заохочення в господарствах Полтавської області в оплаті і люд.-дня з роками зменшуються. Це пояснюється тим, що відповідна частка прибутку бере участь у розподільних відносинах у вигляді дивідендів як плата /після приватизації КСП/ за вкладений капітал, що видно із розрахунків таблиці 3. Хоча виплата дивідендів - це не плата за працю, а плата за капітал, можна констатувати, що вона певною мірою також залежить від трудового вкладу кожного працівника в колективно створену власність.

3. Питома вага коштів у прибутку, яка направляється для плати за працю і за капітал, по господарствах Карлівського, Диканського і Полтавського районів Полтавської області, %

Роки	Фонд матеріального заохочення	Дивіденди на паї	Всього
1990	8,2	-	8,2
1991	9,0	-	9,0
1992	5,5	4,7	10,2
1993	4,9	6,8	11,7
1994	2,8	9,5	12,3

В дисертації значна увага приділена аналізу сучасного стану в рівнях оплати праці. Показано, що в сучасних умовах підвищення доходів працівників різних галузей народного господарства не забезпечує задоволення потреб трудящих, оскільки купівельна спроможність карбованця різко знижується. Рівень заробітної плати не повністю забезпечує нормальне відтворення здатності до праці. Більш яскраво це виявилось у сільськогосподарському виробництві, де спостерігається значний відрив ціни робочої сили від її об'єктивної основи - вартості життя. Незважаючи на пріоритетність розвитку суспільного виробництва

в аграрній сфері, оплата праці цієї галузі була і залишається однією із найнижчих у народному господарстві.

Різка диференціація заробітної плати виявлена нами при дослідженні її рівня в основних галузях сільськогосподарського виробництва і в галузях АПК. В сучасних умовах зростає значення досліджень рівня заробітної плати за категоріями працівників різних галузей народного господарства. Слід відзначити, що диференційованість рівнів оплати праці різних категорій працівників дуже виразна. Встановлено, що навіть праця однакових за фахом спеціалістів відчутно різниться за рівнем оплати праці. Це, звичайно, не сприяє налагодженню справедливого матеріального стимулювання працівників залежно від об'єктивних результатів їх роботи і факторів, які впливають на умови їх праці і їх кваліфікацію.

В умовах переходу до ринкової економіки важливого значення набувають питання взаємозв'язку оплати праці з системою ціноутворення. Саме регулювання цін є вихідним елементом регулювання заробітної плати, як з точки зору формування коштів на оплату праці, так і реалізації доходів.

В дисертаційній роботі відображено порушення паритету цінового обміну продукції сільського господарства і промисловості на базі досліджуваних господарств. Показано, що спад сільськогосподарського виробництва, ріст витрат на основне виробництво і низькі ціни на сільськогосподарську продукцію зменшили фінансові можливості господарств, які в останній період досягли критичної межі. Через відсутність власних коштів сільськогосподарські підприємства не можуть своєчасно у визначені строки забезпечити підвищення тарифних ставок і посадових окладів своїм працівникам. Ринковий механізм саморегулювання, на який були покладені великі надії, не створив у більшості працівників госпрозрахункового сектора економіки стійкої і стабільної мотивації до праці. Не завжди при цьому співпадали економічні інтереси учасників виробництва. Оплата праці в аграрному секторі, як раніше зазначалося, була і є однією з найнижчих у народному господарстві.

Як зазначено в дисертації, вихід з даного становища вбачається, насамперед, у раціональному формуванні цін на сільськогосподарську продукцію. Паритетність цін на сільськогосподарську і промислову продукцію в сучасних умовах приведе до

подорожчання продуктів харчування, загострення соціальної напруги в суспільстві і зниження купівельної спроможності населення.

Враховуючи дану обставину, суттєвого значення в умовах ринкових відносин, особливо в перехідний період, повинна набути захисна фінансова функція. У зв'язку з цим має поширюватися у сільськогосподарському виробництві така форма державного регулювання як дотація.

До речі, такий спосіб захисту сільських товаровиробників застосовується в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою. Так, за даними Організації економічного співробітництва і розвитку ООН частка державних дотацій у доходах фермерів США становить 30%, Канади - 45, Австрії - 52, Швеції - 59, Японії - 66, Фінляндії - 71, Норвегії - 77 і Швейцарії - 80%.¹ Застосування такого підходу регулювання економічних відносин у сільськогосподарському виробництві дасть можливість своєчасно підвищити рівень заробітної плати сільським товаровиробникам і відповідно забезпечити споживчий ринок продуктами харчування.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Продуктивність праці необхідно розглядати як розмір фактично виробленого валового доходу на одного середньорічного працівника.

2. Оплату праці залежно від ефективності господарювання з використанням прибутку доцільно застосовувати в тих виробничих підрозділах, де товарність виробленої продукції досягає 100%.

3. Для нормального розвитку сільськогосподарського виробництва сільські товаровиробники повинні дотуватися:

- шляхом підвищення заробітної плати на суму підвищення цін на сільськогосподарську продукцію;

- шляхом виплати різниці між цінами, по яких могли б сільськогосподарські підприємства продавати свою продукцію, і фактичними, по яких держава закуповує цю продукцію у господарствах.

¹ Субсидии фермерам. - "АПК: экономика, управление". 1992, №12, с.96.

СПИСОК РОБІТ, ОПУБЛІКОВАНИХ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Положення про оплату праці колгоспників Полтавського району Полтавської області. Полтава, 1987 р., 3,0 др.арк., в т.ч. автора 3,0 др.арк.
2. Положення про повний внутрішньогосподарський розрахунок. Полтава, 1989 р., 3,0 др.арк., в т.ч. автора 3,0 др.арк.
3. Методичні вказівки по виконанню курсової роботи по курсу "Аналіз господарської діяльності". Полтава, 1993 р., 3,0 др.арк., в т.ч. автора 1,1 др.арк.
4. Методичні вказівки по виконанню практичних занять по аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Полтава, 1994 р., 1,3 др.арк., в т.ч. автора 0,6 др.арк.
5. Збірник завдань для самостійної роботи по курсу "Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств". Полтава, 1994 р., 2,0 др.арк., в т.ч. автора 0,5 др.арк.
6. Методичні вказівки і робочі таблиці для лабораторно - практичних і самостійних занять: Полтава, 1994 р., 6,5 др.арк., в т.ч. автора 3,0 др.арк.
7. Матеріальне стимулювання праці залежно від рентабельності виробництва // Економіка АПК. - 1995. - №9. - С. 74-76.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Гайдар Н. П. Материальное стимулирование работников сельскохозяйственных предприятий.

Диссертацией является рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.09.03 - Труд, заработная плата и уровень жизни, Институт аграрной экономики УААН, Киев, 1995.

Исследованы проблемы материального стимулирования в условиях формирования рыночных отношений. Разработан вариант оплаты труда от валового дохода, в основу которого заложена зависимость материального стимулирования коллектива от размера прибыли. Практическая реализация результатов исследования будет способствовать увеличению производительности труда, повышению эффективности сельскохозяйственного производства с целью обеспечения материального благосостояния трудящихся.

Guydar N.P. The Material Stimulation of Employees of Agricultural Enterprises.

This dissertation is a manuscript.

Given dissertation is submitted under consideration for the grant of scientific degree of the Candidate of Economic Sciences (MA on Economics), on major 08.09.03 specified as "Labor, Wages and Life Level" at the Institute of Agricultural Economics affiliated with UAAS, Kiev, 1995.

Presented is investigation of the issue on the material stimulation of agricultural laborers under conditions of market relations establishment.

The option of labor payments calculated out from the gross income of enterprise is worked out by the author, having the dependance between the sum of collective material stimulation and the volume of enterprise's profit incorporated as a base.

It is believed, that practical implementation of the results of research will promote the increase of labor productivity and the improvement of agricultural production effectiveness, providing the welfare for laborers.

Ключові слова: матеріальне стимулювання, оплата праці, розподільні відносини.

Підписано до друку 10.01.1996 р. Формат 60x84 1/16. Папір
друк. Обл.-вид арк. 1. Ум. друк. арк. 1. Тираж 100 прим. Зам. 5.-
ДІП Інституту аграрної економіки УААН, 252127, м. Київ-127,
вул. Героїв Оборони, 8.

AB 33.721